מסורת הש"ס

גמ' א) סקלים פ"ה משנה ה ב) סנהדרין יז. ג) נ"א דקרו מרדכי **ד)** [לקמן עב:] **ה)** [משנה שבמשניות ליתא] **ו)** תענית יז: **ז)** [לפי גי' רש"י להתענאה] **ח)** [עיקובין כב:] **רש"י ט)** נ"א קינין **י)** ל"ק **יא)** נ"א ומקלמהון. במקצתן איכא כו'. ל"ק **יב)** ל"ל היתה קלת לאיה וכן העתיקו התוספות **תוס' יג)** [סנהדרין סז.] **יד)** ל"ק מ"ז **טו)** סנהדרין ב.

הגהות הב"ח

(א) גמ' דלא להתענאה שהיו ביתוסין וכו' שוטים זו מנין לכם ולא היה בהן אדם: **(ב) שם** יום אחד הוא לפיכך עמד ומקנה וכו' שני ימים זה אחר זה קרא עליו: **(ג) רש"י** ד"ה דלא להתענאה וכו' דלא הוא שמתה בשל כל"ל ומיכא ימיה נמתק:

גליון הש"ם

תוד"ה מריש וכו' וגו' זו נכונה. תמוה לי ל"ב מאי פרכי' בתענית למ"ל מתמניא ליתא מתשנה ומתניא גופא אסור דה"ל יומא דאיתוקם ממידא. הא מלד איתוקם ממידא מותר בהספד ומלד תגא דשבועות אסור גם בהספד וי"ע:

הגהות

מתני' אומר היו. במשניות הגי' אומרים וכן בכולן: (רש"ם)

רש"י ד"ה מפני הביתוסים. נ"ב נראה לי"ל ביתוסין וכ"ה בהרע"ב: (דברי נחמיה)

תוס' ד"ה ויודעים. דשני בשנים אחד לדבר כו'. כ"ה ג"כ גי' הרמב"ם שם עי' בו בפ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ה ובכסף משנה ובלחם משנה: (רש"ם ועי"ש)

והכא לדיני נפשות דלא שני כו'. כן הגיה הלחן קדשים. וי"ל ג"כ להגיה מקודם לי' נמי התם לשאל דיני נפשות ועי' לחם משנה שם בסופו: (רש"ם)

תורה אור

גמ' א) הַבָּאִים עִם זְרֻבָּבֶל יֵשׁוּעַ נְחֶמְיָה עֲזַרְיָה רַעַמְיָה נַחֲמָנִי מָרְדְּכַי בִּלְשָׁן מִסְפֶּרֶת בִּגְוַי נְחוּם בַּעֲנָה מִסְפַּר אַנְשֵׁי עַם יִשְׂרָאֵל:

(נחמיה ז, ז)

ב) אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם:

(במדבר כח, ד)

ג) צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:

(במדבר כח, ב)

ד) אֲחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ:

(דברים ט, ב)

פניני רש"י

בעלי כשפים. למתים מכשפים הנוטעים בכשפיהם להגלל מידי ב"ד ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בכשפיהן כגון המגליס:

(סנהדרין יח.)

מפי התורגמן. כשנאין עדי לועזים להעיד בפייהם לא יעלולו להעמיד מגליס בייהם דהוה ליה עד מפי עד:

(סנהדרין יח.)

מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה. לכל שמונה ימים בשלו ומתו בדבר עד שנאלו את הלדוקין ועשו אותם יום טוב...

(תענית יז:)

ניטפל להם. ...ודמו אותן והלכו להן ביתוסים מכת הפסוקין על כתפן וחזרו בהן...

(תענית יז: ד"ה מתמניא ביה)

והיינו דתנן. במסכת שקלים: **פתחיה על הקינין.** על הסופר שסמו קינין שהמתנדב קן מביא מעות ונותן לתוכו די"ג שופרות היו במקדש [ב] ויש בהם שנים שסמן [ג] מוכרים וגוזלי עולה במסכת שקלים: **שפותה דברים ודורשן.** כגון לימתי לעותי: **בעלי קומה.** שירתתו מהן בעלי דיניס ולא יסקרו: **בעלי כשפים.** שאם יהא הנדון [ד] מכשף והאור לא יסלוט בו יעשו הן מכשפות וימיתוהו בכל מיתה שיוכלו]: **התורגמן.** שלא יחליף [ה] טענותיו ויחייבוהו: **דהוה בייל לישני.** בולל ומערבב הלשונות: **ודורשן.** כגון עין סוכר וגגות לריפין והיינו דקרו ליה מרדכי בלשן: **מתני' כריכות.** כורכין וקושרין ראשי הבגדים [ו] מלא לגרוף: **וכל עיירות הסמוכות לשם מתכנסות.** [ז] המולה גדולה שיבינו ביתוסין שבמולאי יו"ט קולרין [ח] אותן דביתוסין לא מודו [ט] כדמפרש לקמן: **אמר להן. הקולר לבני עיירות העומדות עליו: בא השמש.** [י] אמרו לו הן: **מגל זה.** כלומר [יא] במגל זה אקצור בעסק גדול כיון שהחשיכה אומר להן בא השמש [ג] אומר הין בא השמש אומר הין מגל זו אומר הין מגל זו אומר הין קופה זו אומר הין קופה זו אומר הין בשבת אומר להן שבת זו אמר [ז] הין שבת זו אמר הין אקצור והם אומרים לו קצור אקצור והם אומרים לו קצור שלש פעמים על כל דבר ודבר והן אומרים לו הין הין הין כל כך למה [ח] (לי) מפני הביתוסים שהיו אומרים אין קצירת העומר במוצאי יו"ט: **גמ' ת"ר** [ו] אלין יומיא דלא להתענאה בהון ומקצתהון דלא למספד בהון מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד ומתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב חגא דשבועיא דלא [ז] למספד מריש ירחא דניסן ועד תמניא ביה איתוקם תמידא דלא למספד שהיו צדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש [ב] את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים מאי אהדרו [ה] [ג] את קרבני לחמי לאשי [ו] תשמרו שיהיו כולן [ד] באין מתרומת הלשכה מתמניא ביה ועד סוף מועדא איתותב [ה] חגא דשבועיא דלא [ט] [ז] למספד שהיו ביתוסין אומרים עצרת אחר השבת ניטפל להם רבן יוחנן בן זכאי ואמר להם שוטים מנין לכם ולא היה אדם אחד שהיה משיבו חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמר [ט] משה רבינו אוהב ישראל היה ויודע שעצרת יום אחד הוא (ג) עמד ותקנה אחר שבת כדי שיהו ישראל מתענגין שני ימים קרא עליו מקרא זה [ה] אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר ואם מותר ר' יוסי אומר בין לפניו בין לאחריו אסור ומיהו קלת קשה לגירסא זו דפריך התם למה לי למימר מריש ירחא דניסן ולאש מוקם גופיה דאוריתא אמר רבא לא נצרכא לאסור יום שלפניו והשתא הוה ליה למפרך עלה כמאן כרבי יוסי כדפריך בתר הכי ושמא נטר עד לנסוף ואמולה מילתא פריך [כד] ואית ספרים דגרסי בתרוייהו דלא למספד: **עמד** ותקנה. והקב"ה הסכים על ידו: **אחד עשר יום.** בקונטרס אשם היה מוליך את ישראל דרך הר שעיר היו הולכים באחד עשר יום שהיא סמוכה לארץ ואם היה אומרן למה אימרן ובפ' לקדש ברנע כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך אחד עשר יום ואתם הלכתם אותה בג' ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחודש נעלה הענן וגו' בעשרים ותשעה בסיון שלמו המרגלים מקדש ברנע לא מהן שלשים יום שעשו בקברות התאוה אלו בשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו באצרות להסגירה של מרים נמצא שבשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם היסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה עד כאן לשון והשתא נראה דלהכי מייתי האי קרא דאחד עשר יום היה אוהב ישראל למה אימרן ארבעים שנה ולא הגליתו לגלות כמו שעשו באותן שלשה ימים:

כתוב

בעלי כשפים. פירש רב האי גאון כדי לידע את הדין כדאמרינן יג)העושה מעשה חייב האותו הענינים פטור והיינו דקאמר רבי אליעזר בסוף ארבע מיתות (סנהדרין דף סח.) שאני שונה שלא מאות הלכות בנטיעת קישואין וכדאמרי' נמי אבל אתה למד להבין ולהורות: **ויודעים בשבעים לשון.** בסוף כג) אתר דיני ממונות (שם דף יז:) משמע דסגי בשנים יד)(אחד) לדבר ואחד לשמוע ואמר רביעי' אין למעלה הימנה וכולהו סנהדרין לאו כולהו ממש ואין מושיבין בסנהדרין לאו אכולהו קאי אי נמי אתם לדיני ממונות והכא לדיני נפשות ולא סגי בעשרים ושלשה דלמה דברים ארוך סנהדרי גדולה כמו לזקן ממרא ולדון את השבט ועיר הנדחת דבעי שבעים ואחד טו): **אלין יומיא דלא להתענאה ומקצתהון דלא למספד.** משמע שכולן אסורים בתענית אבל בהספד אין אסורים אלא מקצתן והא דגרס בסוף סדר תעניות כילד (תענית ד' יח.) כל שאחריו בהספד אסור בתענית מותר ליתא דאי מיתסר בהספד כל שכן בתענית כדמשמע הכא אלא ה"ג כל שאחריו בתענית אסור בהספד מותר ומתני' דהתם נמי הכי מוכחת דמתמיר בדלא למספד מבדלא להתענאי וכי נקיט התם כל שאחריו ה"נ הוה מצי למנקט כל שלפניו דאי אמרת לפניו בין בתענית בין בהספד אסור אם כן למה לי שיהא מוטל בין שני י"ט:

מריש ירחא דניסן ועד תמניא איתוקם תמידא דלא למספד. כך הגירסא בכל הספרים ובקונטר' פי' הטעם דלא הוא שמתה בשל עצרת כבשל תמיד משום דבעצרת לא היתה שום ראיה לדברי ביתוסין אבל בתמיד היתה קלת ראיה לדבריהם ותרוייהו מפרש לקמן ולהכי אסור אפי' למספד ובסוף סדר תעניות כילד (ד' יח:) כתובה הגירסא להיפך איתוקם תמידא די לא להתענאה איתותב חגא דשבועיא דלא דשמעתין דגרסי חגא דשבועיא דלא להתענאה ג"כ אפי' לרבי יוסי לא אתיא דבהא כ"ע מודו דלאחריו מותר דתנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא להתענאה בין לפניו בין לאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר אבל אי גרס חגא דשבועיא דלא למספד אתי שפיר כרבי יוסי דתנן התם כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד אפילו לפניו אסור לאחריו מותר ומיהו קלת קשה לגירסא זו דפריך התם למה לי למימר מריש ירחא דניסן ולאש מוקם גופיה דאוריתא אמר רבא לא נצרכא לאסור יום שלפניו והשתא הוה ליה למפרך עלה כמאן כרבי יוסי כדפריך בתר הכי ושמא נטר עד לנסוף ואמולה מילתא פריך [כד] ואית ספרים דגרסי בתרוייהו דלא למספד: **עמד** ותקנה. והקב"ה הסכים על ידו: **אחד עשר יום.** בקונטרס אשם היה מוליך את ישראל דרך הר שעיר היו הולכים באחד עשר יום שהיא סמוכה לארץ ואם היה אומרן למה אימרן ובפ' לקדש ברנע כדרך הר שעיר ואף הוא מהלך אחד עשר יום ואתם הלכתם אותה בג' ימים שהרי בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחודש נעלה הענן וגו' בעשרים ותשעה בסיון שלמו המרגלים מקדש ברנע לא מהן שלשים יום שעשו בקברות התאוה אלו בשר חדש ימים ושבעה ימים שעשו באצרות להסגירה של מרים נמצא שבשלשה ימים הלכו כל אותו הדרך וכל כך היתה שכינה מתלבטת בשבילכם למהר ביאתכם לארץ ובשביל שקלקלתם היסב אתכם סביבות הר שעיר ארבעים שנה עד כאן לשון והשתא נראה דלהכי מייתי האי קרא דאחד עשר יום היה אוהב ישראל למה אימרן ארבעים שנה ולא הגליתו לגלות כמו שעשו באותן שלשה ימים:

כתוב

מסכת מקואות

פרק י' משנה ג'

אֵלּוּ שֶׁאֵינָם צְרִיכִים שֶׁיָּבוֹאוּ בָהֶם הַמַּיִם, קְשָׁרֵי הֶעָנִי, וְהַנִּימִין, וְחֶבֶל שֶׁל סַנְדָּל, וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁהִיא חוּצָה, וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת, וְאָזְנֵי הַחֵמֶת, וְאָזְנֵי הַתַּרְמוּל:

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ו מהל' כלי המקדש הלכה ט:
יא ב מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ח:
יב ג מיי' פ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא:
יג ד מיי' פ"ד מהלכות שקלים הלכה ח:
יד ה מיי' פ"ח מהלכות תמידין ומוספין הל"א ופ"ז שם הלכה יא:

רבינו גרשום

פתחיה על הקינין. שכל מי שנודר קינין בא לו אצל פתחיה ונותן לו מעות ונותן לו קינין: בייל לישני. בולל הלשונות ודורשן כמו גגות צריפין וסוכר עין שמחבר זה עם זה ומוציא דבר והיינו בלשן: ועושין אותה כריכות. שכורכין חבל סביב השבלים עד שהן במחובר כעין עומרין: כיון שחשיכה אמר להן. הקוצר: בא השמש. כלומר הגיע זמן לקצור: מגל זה. כלומר קצור במגל זה ובקופה זו ובשבת זו משום לפרסומי מילתא דמותר: אין קצירת העומר במוצאי יו"ט. אלא במוצאי שבת: דלא להתענאה בהון. אבל שרו למספד: ומקצתהון די לא למספד. [ו]אלא שרו להתענאה: את קרבני לחמי לאשי וגו'. מה שתי הלחם ושאר קרבנות צבור באין מתרומת הלשכה דכתיב זאת עולת חדש בחדשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה אף תמידין נמי. ועוד דכתיב תשמרו להקריב לשון רבים: איתותב חגא דשבועיא. שהיו אומרים אין עצרת לעולם אלא אחר שבת: די לא להתענאה כיון שבאלו התריסו יותר מן ימי התמיד (בשואתים) (בייתוסים) החמירו עליהם וגזרו די לא להתענה בהון:

[ו]) עיין תוס' כאן בד"ה אלין דלא מתנו כן ע"ש.

שיטה מקובצת

[ו]) הקינין פתחיה זה: [ז]) כיצד היו תיבת הן נמחק: [ג]) השמש אומרים [וכן לקמן]: [ד]) להתענאה: [ה]) אהדרו להו: [ו]) לאשי ריח ניחוח: [ז]) דלא להתענאה תיבת למספד נמחק: [ח]) והיו בהם שנים: [ט]) מכשף ושבביע הסייף והאור שלא: [י]) שיוכלו והיינו דאמרינן בסנהדרין מנין שאי אתה יכול להמיתו באותו מיתה הכתובה בו: [יא]) יחליף התורגמן: [יב]) השבלים כמלא: [יג]) מתכנסות לשם למוצאי יו"ט כשקוצרים אותם הס"ד ומה"ד כדי שיהא נקצר בעסק גדול כלומר בקול: [יד]) קוצרין אותו: [טו]) מודו בה: [טז]) השמש אמרו הן: [יז]) כלומר אקצור במגל זה תיבת התבואה ל"ש: [יח]) התבואה בקופה זו: [יט]) בשבת זו: [כ]) משום דבעצרת: [כא]) השבת שבת: [כב]) מפטפט מקנטר בדברי: [כג]) תיבת אחד נמחק: [כד]) ואית ספרים דגרסי בתרוייהו דלא למספד. צריך לומר דגרסינן בחגא כו' דלא למספד מדפריך כו' ובאתוקם תמידא גרסינן נמי דלא למספד דפריך נמי התם למה לי (למימר) מריש ירחא כו' עד אמר (רבא) [רב] כו' ולא קאמר עלה הא מני ר"י כו' אלמא דאפילו כרבנן נמי אתי ש"מ דגרסינן דלא למספד דאי גרסינן דלא להתענאה הל"ל לא נצרכא אלא ליום שלפניו ור"י היא דאילו רבנן מתירין ביומא דלא להתענאה בין לפניו ובין לאחריו והר"ר יוסף אומר דגר' בתמיד דלא להתענאה דלא אשכחן [ז]) ריש ירחא דאסור בהספד ואע"ג דלא אמר הא מני ר"י היא הא דסיפא קאי אריש א"ת והיאך מתענין ערב פורים והא פורים מיומיא דלא אמר הא מני ר"י היא הא דסיפא קאי אריש א"ת ולכ"ע אסור ואין לומר משום דבטלה מגילת תענית נהי דשאר יומי בטלו חנוכה ופורים לא בטלו ור"ל דנהי דהן עצמן לא בטלו לדין דלפניהם ולאחריהם מיהו בטלו א"נ י"ל כיון דקורין המגילה מפרסם מילתא דלא צריך חיזוק לאסור לא לפניו ולא לאחריו כמו שאר ימים טובים דאין צריכים חיזוק לאסור לא לפניהם ולא לאחריהם משום שהן דאורייתא א"נ י"ל דיום י"ג של אדר היה מתחלה מיומיא דלא להתענאה משום יומא דנקנור ובטלו משחרב בית המקדש דבטלה מגילת תענית וכיון דהוא גופיה בטל כ"ש דלא אסרו משום יום דלפני פורים דכה"ג אמרינן התם דאמר[ד]) ריב"ז גזר תענית בתליסר ופריך ותיפוק ליה כו' עד יום טוריינס גופיה כו' ה"נ אמרינן הכא יום נקנור גופיה בטלו כ"ש דלא אסרו משום יום שלפני פורים. תוס' אחרות:

[ו]) עי' בר"ה דף כה ע"ב ותוס' סיום וכו' והספיקה ר"ג הספד גדול ולא שבתאיה לכך אלא כדי שידעו כל העם שלא קדשו ר"ה את החודש הרי דר"ת אסור בהספד. [ג]) וכן מבואר כל זה בתוס' בתענית דף יח ד"ה רב אמר וע"ע בר"ן שם דתמה מה' האחרון ע"ש.